

Naslov originala:

FOUR LETTERS OF LOVE, Niall Williams

Copyright© Niall Williams, 1997

Copyright© za srpski jezik, **ocean**, 2005

Najl Vilijams

Četiri
ljubavna
pisma

preveo
Igor Solunac

ocean

BEOGRAD, 2005

Mojoj majci,
skrivenoj među zvezdama

Ljubavnici pismima utiru put.

Ovidije, *Umeće ljubavi*

PRVI DEO

Kada sam imao dvanaest godina, Bog se mome ocu javio prvi put. Nije mnogo rekao. Naložio mu je da bude slikar i na tome je ostalo, a zatim se vratio na tron među anđele i kroz oblake iznad sivog grada posmatrao šta će se dalje dešavati.

U to vreme, otac je bio državni činovnik. Bio je mršav čovek, visok i vižljast, a kosti su mu štrčale kroz kožu. Njegova kosa beše poprimila srebrnu boju još kada su mu bile dvadeset četiri godine, dajući mu izgled starog i strogog čoveka. Kasnije je to postalo toliko izraženo da nije mogao proći ulicom a da ne privuče pažnju. Izgledao je kao čovek duboko dirnut, utisak samo pojačan ćutljivošću i zadivljujućim plavetnilom očiju. Iako nisam imao braće i sestara, sećam se malo onoga što mi je govorio u prvih dvanaest godina mog života. Reči su iščezle i ostale su mi uglavnom slike ranog detinjstva: otac u sivom odelu, na ulaznim vratima, po povratku iz kancelarije u maglovite novembarske večeri, zvuk pada aktovke pored stočića s telefonom, škripa stepenica i kuhinjske tavanice dok se presvlači i u džemperu silazi da popije čaj. Njegovo veliko čelo kako se izdiže iznad novina kao odgovor na neko pitanje. Novogodišnje kupanje u smrznutom moru kod Grejstounsa. Ja mu držim peškir, a on, visok i slabašan, ulazi u vodu. Rebra i ramena su mu kao izobličena gomila vešalica u praznoj torbi za odelo. Nožni prsti krive se na kamenju, ruke izgledaju kao da nosi nevidljive torbe. Galebovi

ne beže od njega, a bleđi sjaj golog tela dok stoji pred plavo-sivim morem možda je boja vetra. Otac je lagan poput vazduha. Kada mu visoki talas udari u butine uronjene u plitku vodu, mogao bi ga odneti kao komadić hleba. Uvek pomislim da će ga more odvući, ali se to nikada ne dogodi. Izranja i uzima peškir. Na trenutak stoji i ne briše se. Ja na glavi imam kapuljaču i kaput mi je zakopčan, a osećam vetar od kojeg se on smrzava. Ipak stoji i posmatra sivi zaliv čekajući trenutak pre nego što će se obući u Novu godinu i još uvek ne zna da Bog samo što nije progovorio.

Oduvek je slikao. U letnje večeri nakon košenja trave, ponekad bi sedeo na kraju bašte sa skicenblokom i bojcama povlačeći i brišući linije dok bi svetlost zamirala, a dečaci šutirali loptu niz ulicu. Kao osmogodišnjak s pegicama i slabim vidom, pogledao bih naniže s prozora spavaće sobe pre nego što se zavučem pod ćebad i u toj nepomičnoj, ćoškastoj prilici na kraju bašte osetio bih nešto čisto, spokojno i dobro poput noćne molitve. Majka bi mu donela čaj. Tada se divila njegovom talentu i iako nijedna od slika nikada nije ukrašavala zidove naše kućice, redovno smo ih davali na poklon rođacima i susedima. Čuo sam kako ga hvale i s dečaćkim ponosom primetio bih malo WC, njegov znak u uglu slika, dok sam gurao vozić po tepihu, dirnut tajnim saznanjem da niko nema tatu kao što je moj.

A onda mi se, u dvanaestoj, izmenio svet. Otac je u svom sivom odelu jedne večeri došao kući, seo da popije čaj i saslušao majku dok je pričala o tome kako je čitavog dana čekala čoveka da dođe i popravi kuhinjski krov koji je prokiš- njavao, kako sam se ja vratio iz škole s poderanim pantalonama na kolenu i kako je gospođica Ficdžerald nazvala da kaže da ne može doći na partiju bridža u četvrtak. On je sedeo u svojoj izgužvanoj, ćoškastoj tišini i slušao. Je li to bio poseban tračak sjaja u njegovim očima? Već odavno govorim sebi kako se sećam da ga je bilo. Nije moglo da bude tako jednostavno i skromno kako mi se sada čini; naime, da je otac sa-

mo popio drugu šolju čaja s mlekom, pojeo parče voćnog rolata i rekao: „Bet, ja ću da slikam.“

Isprva, naravno, nije razumela. Pomislila je da misli na to večer i rekla: „Sjajno, Vilijeme“. Dakle, pospremiće sto nakon čaja, a zatim ga pustiti da ide i presvuče se.

„Ne“, rekao je tiho, odlučno, govoreći kao i uvek, otežući reči, čineći ih punijim od sebe samog kao da im je obim bio direktno srazmeran njegovoj mršavosti, kao da je i sam sav satkan od uma. „Završio sam s kancelarijskim poslom“, rekao je.

Majka već beše ustala i opasivala je kecelju da bi oprala sudove. Bila je malena žena brzih smeđih očiju. Zastala je, pogledala ga i osetila da je shvatila rečeno, a zatim munjevitom brzinom prešla kuhinju, stegla me nehotice jako za nadlakticu i odvukla od stola da odem na sprat i uradim zadatke. U sebi sam poneo zauzdani bes njenog odgovora iz kuhinje u prohladnu tamu hodnika i osetio naviranje krvi i bola kao modricu božjeg dolaska. Popeo sam se uz šest stepenika, a onda seo. Dodirivao sam poderotinu pantalona na kolenu, gurao dve strane iskrzanog rebrastog somota jednu ka drugoj kao da mogu ponovo da se spoje. A zatim, glave oslonjene na pesnice, sedeo sam i osluškivao do kraja detinjstva.

život kao mrtvo dete i bolesna tišina plivala je oko nje. A zatim, glasom koji sam jedva čuo, a kasnije sebi govorio da nisam, da sam ga samo umislio u polumraku časa kada se izgovaraju molitve pre spavanja, a ulične svetiljke uokviruju zavese zlatnom svetlošću: „Moram to da učinim. Bog to traži od mene.“

2

„Slikaću puno radno vreme“, čuo sam oca kako govori.

Nastade pauza od zapanjenosti, tišina nakon udarca. Iznad vrata, sa svog mesta na stepenicama, video sam majčino lice, treperavu brzinu njenih uspaničenih očiju, ukočenu užurbanost iznenada zaustavljene, zbunjene energije, sve dok: „Nisi ozbiljan. Vilijeme, nisi ozbiljan, reci da nisi...“

„Prodavaću slike. Prodao sam auto“, rekao je.

Još jedna pauza, tišina zapeta kao pištolj.

„Kada? Zašto? Kako možeš samo da...? Ma nisi ozbiljan.“

„Jesam, Beti.“

„Ne verujem ti. Kako...?“

Zastala je. Možda i sela. Kada je ponovo progovorila, glas joj beše na ivici, gutala je suze poput zdrobljenog stakla. „Isuse, Vilijeme. Ne možeš tek tako doći jedne večeri i saopštiti da se više ne vraćaš na posao. Ne možeš, ne možeš to reći i misliti ozbiljno.“

Otac ne reče ništa. Čuvao je reči u tim uzanim, mršavim grudima dok je spuštao veliku kupolu svoje glave u dlan. Majčin glas se povisi.

„Pa zar ne misliš da se i ja tu nešto pitam? A šta je s Nikolasom? Jednostavno ne možeš...“

„Moram.“ Podigao je glavu. Ta misao sručila se na naš

Sledećih dana posle škole zatekao bih nesređenu kuću. Bog se uselio preko noći. Garaža beše puna nameštaja iz dnevne sobe, venecijaneri behu skinuti s prozora kako bi ušlo više svetla, tepisi odneti na sprat, a veliki sto s pločom postavljen na betonske blokove u uglu gde je ranije bio televizor. Telefon nam je, isključen, mesec dana napušteno stajao na podu u predsoblju. Majka je ležala u krevetu. Za to od oca nisam dobio nikakvo objašnjenje. Pržena jaja i kriške slanine koje je pripremao za nju i davao mi da joj odnesem u krevet, shvatao sam kao nekakvu šifrovanu poruku koja je prelazila pokretni most do mesta opsade. Kamionet za nameštaj došao je i ispraznio garažu. Deca iz susedstva stajala su oko ulazne kapije i posmatrala kako odnose stari život naše kuće. „Ti nemaš te-ve“, rugao mi se jedan dečak. „Koulanovi nemaju te-ve!“ „Ne želimo ga“, uzviknuo sam i otišao da stojim između improvizovanih stativa, napravljenih od dva džempera bačena na zemlju, podižući ruke i žmureći dok sam munjevitom brzinom primao golove.

A onda je stiglo rano leto. Majka je ustala iz kreveta, a otac otišao na prvo od tih putovanja u proleće i leto. Nestao je u još uvek prazno platno godišnjeg doba, a majku i mene ostavio u živopisnom, ali natrulom neredu u koji se naša kuća pretvorila četiri nedelje nakon božjeg dolaska.

„Tvoj otac, slikar, napustio nas je“, rekla bi majka, a

onda uz tešku ironiju dodala: „Sam Bog zna kada će se vratiti.“ Ili: „Tvoj otac, slikar, ne veruje u račune“, kada bih se vratio od zubara i mumlajući joj pružio maleni braon koverat.

Za nedelju dana pospremili smo kuću. Imali smo jednu malu prostoriju u hodniku gde su stajali tepih i stolice, i upravo se tu majka uveče povlačila. Sedela je sama nakon što bih ja otišao na spavanje, posmatrala svetla u susednim kućama i pitala se šta će biti s računima kada se novac od nameštaja bude potrošio. S druge strane hodnika nalazila se očeva soba. Tih prvih mesec dana nisam u nju ni kročio. U trenuci kada sam otvarao vrata, gvirnuo bih i ugledao umotana platna, drvene štafelaje, čitavo brdo poluisceđenih tuba tamne uljane boje, skvrčenih poput umirućih puževa-golaća na golom podu ispod stola. A sada, dok ležim u krevetu, a letnja noć se ne smrkava, mašta me vodi u tu sobu. U prva dva meseca odsustva mog oca, slikara, mogao sam ga zamisliti unutra kako neprekidno radi i kako nas nikada, ni na trenutak, nije napuštao.

Kada je došao letnji raspust, đaćka knjižica najavila je krah mog uspeha. Pao sam iz svega osim iz engleskog, a i tu mi je rečeno da patim od viška mašte. „Slon u našoj kući“ beše naslov mog sastava.

Dok sam s majkom sedeo za kuhinjskim stolom jednog subotnjeg jutra, užurbanim šapatom rekla mi je da sam sada ja mali gazda kuće. Moram da naporno učim u školi, dobijem dobar posao i zarađujem novac. Imao sam dvanaest godina i sedam meseci, i gledao sam u njeno lepo okruglo lice iskrivljeno od ogromne žalosti i zebnje koje je tu utisnuo Bog. Sva njena lepota, radosni osmeh kestenjastih očiju i brzi smeh koji je odzvanjao mojim detinjstvom, nestali su tog leta. Odjednom se pretvorila u umornu ženu mašinu. Ruke je stiskala čvrsto, a ako bi se jedna oslobodila, poletela bi ka licu, protrljala obraz, spustila se naniže i zadržala na tananoj liniji usana. Susedi nas nisu ni zvali niti su svraćali. I jedno vreme naša kuća činila se uličnim ostrvom, mestom sa kojeg je Vilijem Koulan otišao da slika. Kada bi me poslala do prodavni-

ce, uvek namerno u onim poslednjim praznim trenucima pre zatvaranja, prsata gospođa Hefernan bi brektala, okrenula se i pogledala me preko naočara u obliku polumeseca, a zatim bi konzervi pasulja ili supe koje je mama naručila dodala besplatnu kesicu žele bombona. „Izvoli, dušo“, rekla bi kroz oblak parfema, „pojedi ih sve sam.“

Za nekih mesec dana, naučio sam da na zavijutku puta pred prodavnicu razbarušim kosu, izvučem košulju iz pantalona, protrljam malo prljavštine po vratu sa strane i oko usta. Onda gospođa Hefernan ne bi propustila priliku da izađe ispred pulta, cokćući i glasno dišući podigne kraj kecelje do usta i obriše me pre nego što bi mi dala kesu sortiranih jabuka i pomorandži da bi mi se poboljšalo zdravlje.

Tog prvog leta nismo bili sigurni da li će se otac uopšte vratiti. Majka mi je, naravno, rekla da hoće, da ćemo svi ponovo biti srećni zajedno i da će mu biti drago kada sazna da sam čitao školske udžbenike čitavog leta i postao tako pаметan. Što mi je više to govorila, ja sam više čitao ostavljajući golmanske rukavice po strani na stočiću pored prozora, i gutajući knjige u uzaludnoj potrazi za bilo kojim dečakom koji je imao slikara za oca.

Dani behu zlatni. Bilo je to čuveno leto u Irskoj. Kosilicu smo prodali, pa je livada krasuljaka i divljeg cveća procvetala u bašti ispred kuće. Trava je porasla do tri stope visine. Ponekad bih uveče izlazio napolje i ležao skriven u njoj osećajući meke pokrete tog mora oko i iznad sebe i gledao kako se plavetnilo neba produbljuje da ustupi mesto zvezdama. Držao sam otvorene oči i mislio na oca, tamo negde, kako slika kukuljicu noći iznad mene.

4

Do sredine avgusta dobili smo dve razglednice. Jednu iz Linejna, okrug Mejo, a jednu iz Glenkolambkila u Donegalu. U obema je pisao da je dobro i da naporno slika. I u obema je stajalo da će se brzo vratiti kući. Stavili smo ih na prozorsku dasku pored stola u kuhinji i ja sam ih čitao i ponovo ih čitao ujutru pre polaska u školu ispijajući čaj sa malčice mleka i pomalo uznemireno čeprkajući prstima po sivoj zakrpi na kolenu.

A onda, prvog mokrog školskog jutra u septembru, sišao sam niz stepenice i začuo lupnjavu i kucanje u očevoj sobi s druge strane hodnika. Vratio se u toku noći; mršava prilika sa šeširom i malom torbom uspinjala se uz puteljak da zakuca na sopstvena vrata. Majka mora da je pomislila kako je u pitanju prosjak ili lopov. Čula ga je kako kuca i nije se ni pomerila iz kreveta misleći da sanja dugo očekivane zvuke koji su je trgli iz sna. Kada je ušao u kuću na zadnja vrata i kada ga je čula kako se kreće kroz kuhinju i po golom podu hodnika, znala je da je to on. Ostavio je torbu u dnu stepenica i popeo se do spavaće sobe. Obišao je mene, mislim, njegova hladna ruka s dugim prstima posegnula je kroz mrak spavaće sobe da bi me pomilovala po kosi. A zatim, povlačeći se unazad, iz mraka sobe u mrak odmorišta na stepenicama, otvorio je vrata spavaće sobe. Prilika u natopljenoj kabanici i šeširu koji se cedio. Stajao je u čizmama koje su mu doneli sa zapada i gledao u majku. Očekivao je uvrede, psovke, bilo

kakvu hladnoću. U spavaćici, na postelji, pridigla se na lakat da ga pogleda pretvorivši se u mesečevu belinu. Nastupio je trenutak čekanja kako bi bila sigurna da ne sanja. „Hvala Bogu“, rekla je i ispružila ruke ka njemu koji joj je dolazio.

Naravno, sve to još uvek nisam znao. Tog vlažnog jutra čuo sam buku u njegovoj sobi i u trenutku panike pomislio da prodajemo njegove stvari. Otvorio sam vrata da pogledam unutra i zatekao ga kako udara praveći veliki okvir sa štafelajem. Nije me ni video ni čuo. Zinuh da ga pozovem po imenu, ali zvuka nije bilo. Umesto toga, stojeći u dovratku otvorenih usta, posmatrao sam ga, činilo se da se sada sagnuo, usredsređeno izgubljen u pravljenju, udarajući čekićem po drvetu kao neka nepomična, zaleđena figura na slici, nesvesna sveta koji buči oko nje. Zakoračio sam unazad i zatvorio vrata. Otišao sam do kuhinje i u tišini napravio doručak, obuzet naletima užasa i radosti u sebi. Tek kada sam otvorio usta da jedem, osetio sam ih kako naviru naviše i guše me, i kako mi lice otiče. Bujica nečujnih reči kuljala je unaokolo. Dakle, vratio se? Hoće li životu vratiti red i mir ili histerično razvaljivati štafelaje umesto da ih sastavi? Je li gotovo sa slikanjem? Da li je Bog ponovo progovorio?

Čitao sam razglednice na prozorskoj dasci kao što sam to činio već nedeljama, a zatim osetih njegovu ruku na svom ramenu.

„Tata“, rekao sam okrenuvši se, osetih kako vođeni balon emocija prska i briznuh u plač. Držao sam se vlažnog mirisa terpentina na njegovim mršavim grudima i plakao sve dok me konačno nije potapšao po leđima i odvojio od sebe. Odmerio me je pogledom i otirući suze otrcanim rukavom sivog džempera, ponadao sam se da će videti kako leto provedeno u učenju sija na meni. Nadao sam se da će videti kako sam postao mala glava kuće, prevario gospođu Hefernan da mi da kilograme voća i bombona i kako sam sve vreme znao da će nam se vratiti.

Držeći me podalje od sebe, dugo me je posmatrao plavim pegama od očiju. Kosa mu je porasla i na jutarnjoj svet-

losti činila se belom, a ne sedom. Čak su mu i obrve izgledale svetlije. Bleda providnost bila je sada u njemu, tako da, što sam ga duže gledao, to mi se više činilo da nestaje, da je prilika od svetlosti a ne osoba, da je, kako sam zamišljao, postao sličan Bogu.

„Ove nedelje nema potrebe za školom“, rekao je. „Šta kažeš? U redu?“

Naravno da je bilo u redu. Bilo je čudesno. Majka je sišla u zelenoj haljini koju nikada nisam video. Poslala me je u prodavnicu po krompir i šargarepu, a ja se vratih i s repom.

Otac beše poslao svoje letnje slike vozom u Dublin, pa me je nešto kasnije tog jutra poveo da ih sačekamo na stanici. Bilo je to prvo pravo putovanje do grada kojeg se sećam. Sedeo sam na spratu dvospratnog autobusa, na prednjem sedištu, a grančice javora i kestena udarale su o prozor, gubile listove koji su ostajali na putevima s malim brojem kuća sa strane. Držao sam ruke na kolenima i zaboravio na zakrpu okrenuvši se da bacim pogled na očevu nepomičnu nemu priliku. Ne mogu reći da je izgledao srećan što je ponovo s nama. Bio je čovek tako ogoljene mirnoće da se činilo kako mu se osećanja lagano talože tokom dana, kao meki i nečujni vrtlozi nevidljivog lišća koje se sleže u spiralama u polutama jesenjih popodneva. Nisi mogao videti njegova osećanja, ali nekako bi primetio njihove otpatke nakon očevog odlaska. Isto tako, mogu reći da je mrzeo grad. Nešto u njemu preziralo je činjenicu da se tamo rodio, svakodnevno odlazio na posao u kancelariju i protraćio tako mnogo sunčanih dana.

Od njega sam, tog kasnog popodneva u autobusu, kupio svoj bes prema gradu. Kakav sivi užas, bez lišća, ogromna promenljiva slagalica od betona, pomešana s nekoliko užurbanih redova ljudi u braon kaputima, mokrih lica. Želeo sam da ga uhvatim za ruku kada smo izašli iz autobusa, ali nisam. Gurao sam hladne pesnice duboko u džepove kaputa od grubog sukna i pokušavao da dosegnem duge, odlučne zamahe njegovih koraka. Nije se brijao više od nedelju dana i lice mu je na kraju bilo posrebrano bradom, pramenovi bele

kose lepršali su postrance na vetru i otkrivali ogoljena rozikasta mesta na lobanji. Idući niz ulicu, nikada nije nosio šešir i privlačio je pažnju prolaznika duž kejova kao da su čudnovatost njegovog izgleda, duga kosa koja je padala gotovo do ramena i ti plavi kremenovi od očiju bili potvrda da se radi o nekoj slavnoj ličnosti. Mislim da na putu do stanice nije ništa primetio, ni plač bebe balavih usta u majčinom zagrljaju, ni prskanje ulja kojim je autobus idući nam u susret oslikao naše nogavice. Mislim da je kao i ja, kao i moja majka kod kuće, zamišljao slike. Možda je već bio tamo, na otvorenom pejzažu od smeđih, zelenih i ljubičastih boja, stojeći na mestima gde je dan za danom pokušavao da zadrži raznobojnu svetlost na platnu.

Prođosmo kroz veliki vetroviti luk železničke stanice i srce mi poskoči pred prizorom vozova. Kod ograde pred lokomotivom rekao mi je da mogu da stojim i razgledam dok on ode da vidi šta je s paketima.

Spor i težak dolazak vozova, uniforme, glasne izobličene objave, imena mesta koja se nalaze izvan dugih platformi.

„Pa dobro.“

Zadnje sedište i gepek taksija već behu natrpani gomilom platna umotanih u braon papir. Zbili smo se na prednjem sedištu pored vozača. Sedeo sam na očevim ostrim koljenima, a on se nagnuo napred i obrisao inje našeg uzbuđenja s vetrobrana ostavljajući maleni zamrljani kružni pogled na ulice duž kojih smo jurili. Bio sam tako ponosan. Te slike koje smo vozili kući postaće trofeji letnje žalosti. Majka će ih pogledati, tapšati i rukama pokriti usta. Sve će se rasprodati za nedelju dana, imaćemo tepih u hodniku i crveni auto u garaži. Ključao sam ushićeno od sreće zbog svega, dok je auto vijugao putem prolazeći kraj zmijugavo nanizanih kuća iz kojih su svi muškarci bili na poslu, a sva deca zaključana u školi.

5

Naša porodica nije bila religiozna u uobičajenom smislu. Sve do desete godine otac i majka vodili su me nedeljom ujutru na misu. Sedeli smo na uglačanim kedrovim klupama među susedima, ustajali, klečali i sedali, sve u pravom trenutku. Kada bi sveštenikova propoved postala isuviše dosadna ili prekori isuviše žestoki, otac bi ponekad upražnjavao jednu vrstu dubokog disanja kojim je isključivao zvuke i zbog čega su ljudi u blizini mislili da spava otvorenih očiju. Nije spavao, već je suzdržavao bes, čuo sam ga kako to kaže majci. „Uostalom, nije li disanje“, rekao je, „najčistiji oblik molitve?“

„Bog, Nikolase“, govorio mi je kasnije, „ne živi u crkvama od crvene cigle u predgrađu.“ Bilo je to jednog letnjeg popodneva. Izašli smo u šetnju, a majka je otišla da prilegne. Išli smo očevom omiljenom putanjom, strmim uzvišenjem ka unutrašnjosti. Čim prođosmo imanja, prstenove, krugove i lavirinte novih kuća, vazduh se promenio. Otac se uspravi i činilo se kao da raste, širi se, postaje osećajni div koji se tiho kreće pored zgaženih crvenih cvetova divlje fuksije i žutih orlovih noktiju. Izgledalo je da mu širi horizont odgovara, pošto mu koraci postadoše duži na sunčevoj svetlosti. Otkinuo je lepljivi list lovorove živice i sačuvao ga vrteći ga između prstiju kao sećanje. Znao sam da je srećan. A kada je rekao tu rečenicu o Bogu i crkvama vodeći me iza ugla gde se sunčev sjaj naginjao nad živicu koja je vrvela od ptičje pesme, nisam se dvoumio. Znao sam da je u pravu.